

odlikuju se zgusnutom, sugestivnom snagom pjesničke riječi, koja izvire iz njihove praktične, izvanestetske, magijske funkcije. U tim je književnim oblicima pjesnik najbliže prastarj sintezi poezije i čarobnjaštva. Danas, kad su iscjeliteljska i magijska funkcija uglavnom napuštene, ti nas oblici i dalje zapanjuju svojom pjesničkom djelotvornošću, neobično bliskom suvremenom poetskom senzibilitetu, koji je sklon iracionalnosti i istraživanju dubljih slojeva svijesti i podsvijesti. Možemo požaliti što knjiga nije popraćena ozbiljnijim komentarom i znanstvenijim uvodom jer bi to omogućilo i njezinu svestraniju upotrebu i možda pomoglo da se izbjegnu opasnosti površne i pogrešne primjene. Ipak, Timotijeveći su kriteriji pjesnički kriteriji, izbor je izvrstan i knjiga je pristupačna i zanimljiva najrazličitijim čitalačkim krugovima.

Ivan Lozica

Borislav Mrkšić, Drveni osmijesi, Eseji iz povijesti i teorije lutkarstva, Centar za vanškolski odgoj Saveza društava »Naša djeca« SR Hrvatske, Zagreb 1975, 323 str.

Knjiga Borislava Mrkšića nije sustavno pisano znanstveno djelo o lutkarstvu. To je zbirka eseja iz povijesti i teorije lutkarstva, kako je to naznačeno već i u podnaslovu knjige. Ipak, esejistički karakter Mrkšićevih zapisa ne umanjuje njihovu teatrološku relevantnost. Povijesne činjenice, naizgled nasumice odabrane, govore nam više i bolje o sudbini i značenju lutkarstva nego što bismo mogli saznati iz brojnih stranih, pa i domaćih povijesti teatra. Lutkarska je umjetnost i danas zapostavljena, zatvorena u malobrojna kazališta lutaka kojima je svrha zabavljanje djece, a lutkari, zanesenjaci zaljubljeni u svoje lutke, ostaju u predvorju Talijina hrama kao zabavljači.

Lutka, međutim, nije samo instrument igre i zabave: ona može biti čak idol, a može izraziti i ono

što živi glumac ne može. Igre lutkom, želimo li vjerovati Mrkšiću, predstavljaju paralelni smjer glumačkoj igri u kazališnoj povijesti svih kultura, pri čemu igra maskama može biti promatrana kao prijelazni oblik.

U eseju **Izvori teatarske igre lutkom** autor vidi praizvor lutkarskog kazališta u idolima prethistorije, da bi se zatim upustio u možda previše općenito i nedovoljno razrađeno povezivanje lutke kao predmeta teatarske igre i dječje igre lutkom. Temeljna mu je pretpostavka da djeca preko lutaka analiziraju pojave oko sebe i grade svoj odnos prema svijetu, pa im zato sama fabula manje znači od funkcije pojedinih figura u igri. U teatarskim elementima folkloru Mrkšić vidi srodnost s lutkarskim načinom igranja, ne zanemaruje one oblike folklornoga kazališta gdje se igra lutkom pojavljuje, iako je nedvojbeno da u našim krajevima ne postoji kontinuitet lutkarstva koji bi povezivao suvremenu profesionalnu lutkarsku djelatnost s putujućim lutkarima prošlosti ili s folklornim tradicijama.

Esej **Lutke Dalekog istoka** daje pregled azijskih lutkarskih kazališnih oblika, a esej »**Theatrum mundi**« i **kazalište na vodi** upoznaje nas s teatrom automata i kompliciranih lutaka od vremena Herona iz Aleksandrije preko Leonarda pa do mehaničkih i optičkih prikazivanja aktualnih zbivanja u prošlom stoljeću. Zanimljiv je opis vijetnamskoga kazališta na vodi i njegova čudesnog svijeta odraza i sjena.

Drvene Marije daju povijesni slijed upotrebe lutke u predstavama evropskoga sakralnog teatra, u mirakulima, misterijima i prikazanjima, ali i u minijaturnim prenosnim teatrima (**šopka, vertep, betlejka, betlehem**) koji su putovali ili još putuju selima i gradićima Poljske, Bjelorusije, Ukrajine, Slovačke, ali i Makedonije, Srbije i Hrvatske. Osobnu notu i prisnu atmosferu tekstu daje autorovo sjećanje na vertep u selu Podgorju ispod Pet-

rove gore; zapažanja o asketizmu lutke koja je jedina sposobna nadmudriti vruga i izvanredan odlomak o realnom čudu lutke u ljudskim rukama otkrivaju autorovu sposobnost da u jednostavnim lutkarskim postupcima otkrije dublji smisao.

Esej **U kovčezima od nemila do nedraga** govori o putujućim lutkarama u Španjolskoj, Engleskoj, Italiji, Češkoj i Slovačkoj, o marionetistima i ginjolistima, o njihovom društvenom položaju koji se nije puno razlikovao od društvenog položaja lufalica i kradljivaca. Za nas su svakako najzanimljiviji oni (na žalost oskudni) podaci o **mandleima, grgama, todorima, pavlihama, kerempusima** i čirama koji su putovali našim krajevima.

Tekst **Maske i tipovi** središnji je tekst knjige; tu Mrkšić piše o nastajanju stalnih tipova, o emancipaciji specifičnih likova, o fabulama koje postaju funkcijama tipova — autorova osnovna postavka jest da je kazalište lutaka kazalište tipova, a svaki je narod i svaki kraj tražio i nalazio svoj lutkarski tip. Podaci o našim narodnim maskama i lutkama uglavnom su temeljeni na materijalu iz knjige **Narodne drame, poslovice i zagonetke** N. Bonifačića Rožina, a dalje slijedi pregled različitih lutkarskih tipova od atelanske farse preko Harlekina i Pulcinelle, Puncha, Petruške, Hanswursta, Kasperla i Kašpareka, Guignola itd., pa sve do Pavlihe i Kerempuha.

Sjene i ruke uvode nas u svijet sjena, koje ne oponašaju ljude nego njihove sjene. Lutke i likovi kazališta sjena tako djeluju kao rekviziti komplicirane vještine, umjetnosti koja na posredan način i vlastitim jezikom govori o čovjeku. Mrkšić nas upoznaje s indijskim i evropskim kazalištem sjena, a posebnu pažnju posvećuje goloj ruci u ulozu scenske lutke. Gola ruka ne imitira ljudsku prirodu izgledom, nego pokretom izražava emocionalnu bit ljudske prirode.

Kao student u Pragu prvih poslijeratnih godina, Mrkšić je upoznao

i zavolio lutkarstvo u kazalištu **Spejbl i Hurvinek** Josefa Skupe. U eseju **Od Spejbla do Tragedije papira** odužio se velikom čehoslovačkom lutkaru pišući nadahnuto i toplo o njegovoj umjetnosti, ali jednako su tako uspješno portretirani i drugi veliki lutkari današnjice: **Obrazcov, Roser, Pehr i Joli**.

Tekst **iz kronike naših marioneta** ispunjava značajnu prazninu u povijesti kazališta na tlu Jugoslavije; **Od »nonsensa« do apsolutne lutke** predstavlja analizu lirskog nonsensa, gega i groteske; **Igra predmeta i crno kazalište** govori o upotrebi predmeta u lutkarskim predstavama, o dvojnoj igri glumca i lutke, o »crnom kazalištu« u Čehoslovačkoj i crnoj tehnici općenito. **Drveni osmijesi**, posljednji esej po kojemu je ova zanimljiva knjiga i dobila ime, sadrži vrijedne podatke o poslijeratnom lutkarstvu u Jugoslaviji.

Knjiga Borislava Mrkšića nesumnjiv je doprinos teoriji i povijesti lutkarstva, i šteta je što se nije pojavila u uglednijem izdanju, ili barem bez (brojnih) tiskarskih pogrešaka.

Ivan Lozica

La drammatica popolare nella Valle Padana. Atti del 4° Convegno di studi sul folklore padano. Modena 23—24—25—26 maggio 1974. E.N.A.L. — Università del tempo libero, Modena 1976, 595 str. + 32 table.

U svibnju 1974, u talijanskom gradu Modeni, održan je četvrti skup o folkloru Padske zavale, a tema je bila narodna dramska umjetnost. Ranijih je nekoliko skupova bilo posvećeno drugim temama (tradicij-ski agrarni svijet, narodna religioznost, narodna književnost). Osim talijanskih znanstvenika na skupu su bili prisutni i gosti: Rudolf Schenda iz Njemačke, te Niko Kuret i Milko Matičetov iz Jugoslavije, a rad je potrajao četiri dana. U lipnju 1977. dovršeno je tiskanje zbornika, koji obuhvaća tekstove 32 referata, uvodnu riječ G. B. Bronzinja i izvještaj o radu skupa.